

Op zoek in de natuur

In het midden van de Randstad liggen de Nieuwkoopse Plassen. Ze staan erom bekend dat er veel gedaan wordt aan natuurbeschoud en Nautique gaat er een kijkje nemen om vast te stellen of je dat ook echt kunt zien. Onze boot ligt in Bodegraven en dat leent zich uitstekend voor een rondje Nieuwkoop.

Tekst en fotografie Pim van der Marel

We vertrekken aan het begin van de zomer op een mooie dag en zetten koers richting Leiden. Op mijn verzoek is Gerdien mee aan boord, een Wageningse biologe die bij De Vlinderstichting werkt (zie kader). Die stichting is nogal in het nieuws door de alarmerende berichten over de achteruitgang van insecten. Ze gaat ons vandaag wijzen op een paar dingen die we anders over het hoofd zouden hebben gezien. Gelukkig heeft ze er zin in: "Fijn dat je me meegevraagd hebt. Ik had dit rondje al wat langer op mijn wensenlijstje staan!"

Oude Rijn

De eerste sluis van vandaag is de sluis Bodegraven in het hart van het dorp. We moeten even wachten en dat geeft de gelegenheid te mijmeren over de historie van het vaarwater. De Oude Rijn was 2000 jaar geleden een onderdeel van de noordgrens van het Romeinse rijk; het is best bijzonder je te realiseren wat hier vroeger moet hebben gevaren. Van die tijd getuigt in Leiden bijvoorbeeld het archeologisch park Matilo en in Alphen aan den Rijn natuurlijk het Archeon.

We laten ons schutten en varen kalm door het dorp.

Hoewel men doorgaans de inwoners van Gouda aanduidt als kaaskoppen, zou de naam de Bodegravers ook niet misstaan: het dorp biedt plaats aan heel veel kaashandelaren. Als we Bodegraven verlaten hebben we aan stuurboordzijde meteen het typerende landschap van Zuid-Holland: eindeloos weidegebied met koeien. Boven ons een wolkenlucht die zo van de schildersezel van Jacob van Ruisdael lijkt te komen. Na een paar kilometer bereiken we Zwammerdam. Van het dorpje gaat de anekdote dat onze hoofdstad er haar bestaan aan dankt (zie tweede kader). De hier opgegraven Romeinse

Vlinderstichting

In het jaar 2017 is een geruchtmakend onderzoek afgerond. Daaruit bleek dat in Duitsland het aantal vliegende insecten met 75% is afgenomen. Een vergelijkbaar negatieve trend is in Nederland waarneembaar en raakt vooral ook vlinders. Samen met libellen vormen vlinders hét symbool van schoonheid en vrolijkheid. Ze zijn teer, kwetsbaar maar tegelijkertijd krachtig en als zodanig een prachtige metafoor voor het leven op aarde zelf. Het belang van insecten begint langzaam bij het grote publiek door te dringen: ons voortbestaan kon er weleens van afhangen! De Vlinderstichting waarschuwt al jaren en is mede-initiator van het in aantocht zijnde Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Met een kleine 30 medewerkers en heel veel vrijwilligers doet de stichting belangrijk werk, onder meer voor het behoud van bedreigde vlinder- en libellensoorten. www.vlinderstichting.nl.

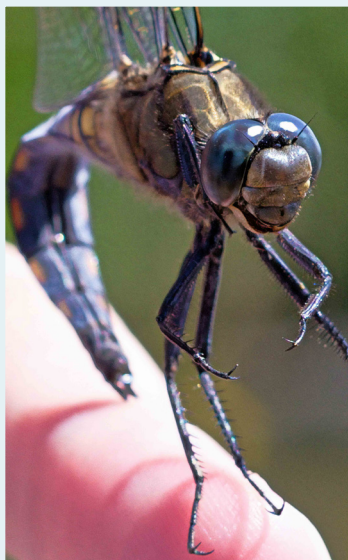
schepen waren zo uniek dat ze als naam het 'type Zwammerdam' hebben gekregen.

Ziende

In het dorp gaan we stuurboord uit de Ziende op, een smal vaarwater naar de Nieuwkoopse Plassen. De Ziende is één van de twee vaarwegen die je in Nieuwkoop brengen. De andere is de Kollesloot, vanaf de Kromme Mijdrecht of de Grecht. Op de Ziende moet je al snel door de Zientebrug, een op afstand bediende brug. We varen er soepel onderdoor. Even daarna volgt de Zientesluis, die de boot op het aanzienlijk lagere

waterniveau van de Nieuwkoopse Plassen brengt. Als je dat nog niet digitaal gedaan hebt, koop je op de sluis een vaarvergunning voor het plassengebied. Het 'groene' karakter van het gebied is meteen in allerlei details te herkennen. Zo is bijvoorbeeld de maximumsnelheid hier 4,5 kilometer per uur en op de plas 6 kilometer per uur. Een vaarvergunning voor een elektroboot kost daarnaast maar 10% van het normale tarief, waar je desgewenst een aparte vaarroutekaart voor elektroboten bij krijgt. We varen door in de richting Nieuwkoop en bestuderen de ontvangen vaarroutekaart.

Gerdien staat achter de voorkeur voor elektroboten: "Als je van snel en spectaculair varen houdt, vaar je niet elektrisch. De mensen die wel elektrisch varen hebben andere prioriteiten, die de natuur ten goede komen." We slaan na een paar kilometer af naar stuurboord, de Elleboogvaart op. Tussen de bebossing en het riet wanen we ons alleen op de wereld; een prettig gevoel waardoor je als vanzelf langzamer gaat varen. Zonder enige noodzaak praten we op gedempte toon. Korte tijd later bereiken we de Oude Vaart, die ons naar de eerste plas voert. →

Nieuwkoop

De bekendste plassen voor de recreatievaart zijn de Zuideinderplas en de Noordeinderplas. Maar het gebied is veel groter. Het omvat eindeloze reeksen rietgaten, plasjes, vaarten en sloten met daartussen legakkers, rietlanden, weilanden en drassige gebieden. Dit is een typerend gevolg van de turfwinning hier. Turf wordt 'gewonnen' door het afgraven van de bovenste veenlagen en het drogen daarvan. Als je veen blijft afgraven kom je vanzelf beneden het grondwaterpeil, en met een baggerbeugel en een afwateringsnet kun je dan nog steeds doorgaan. 'Natte vervening' heet dat.

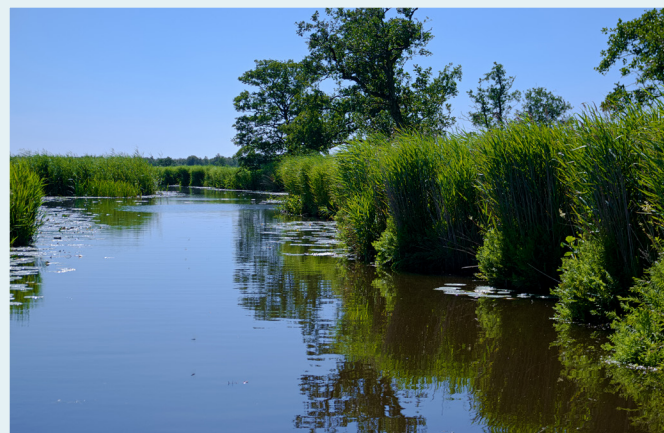
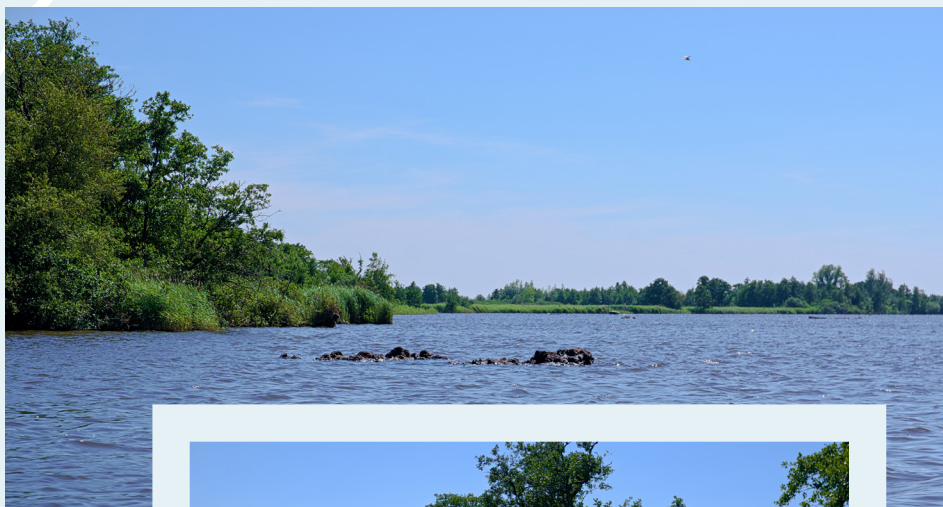
Daaraan danken we de Nieuwkoopse Plassen. Veel plaatsnamen uit de omgeving herinneren nog aan die tijd, bijvoorbeeld Nieuwveen, Aarlanderveen en Bodegraven. Maar ook Kockengen, dat – uiteraard gekserend – een verbastering is van het Franse *cocagne* (luilekkerland). De plaatsnaam Nieuwkoop duidt op verkaveling: een 'cope' was in die tijd een soort verkavelingsovereenkomst. Het gebied 'Nieuwkoopse Plassen & De Haec' is ultimo 2013 definitief aangewezen als Natura 2000-gebied en maakt als zodanig deel uit van de beschermde (Europese) natuur. Bovendien is van

de 1400 hectare natuurgebied ruim 1000 hectare eigendom van de Vereniging Natuurmonumenten. Dat heeft ertoe geleid dat de toch al beschermde natuur verantwoord wordt beheerd. De uitstekend beoordeelde fluisterroutes van de vaarroudekaart zijn in samenwerking met de vereniging tot stand gekomen. Gerdien neemt het met plezier waar: "Aan alles om je heen kun je zien dat de natuur hier de ruimte krijgt."

Plassen

Onze verbrandingsmotor pruttelt luidruchtig; de fluisterroutes zijn met deze motor helaas niet voor

“Aan alles om je heen kun je zien dat de natuur hier de ruimte krijgt.”

ons weggelegd. We steken de Zuideinderplas schuin over in de richting van de Kwakelbrug. Dit is een zelfbedieningsbrug, voor het geval je kruiphoogte boven 2,5 meter ligt. Dan moet je wel – tegen betaling van een borg – de sleutel hebben gevraagd aan de sluiswachter. Op de plas varend grinniken we om de bijnaam van de daar zichtbare watertoren: Piet Potlood. Het vergt inderdaad niet veel fantasie om er een potlood in te zien. De Kwakelbrug ligt in het Oortjespad dat Nieuwkoop verbindt met het buurtschap De Meije. Het fiets- en wandelpad dankt zijn naam aan de tol (een oortje) die vroeger voor doorgang werd gegeven. Na de

brug gaan we bakboord uit de Gemeentevaart op. Deze vaart verbindt de Zuideinder- met de Noordeinderplas en is een kleine 3 kilometer lang. De huizen aan de Gemeentevaart hebben vanuit hun tuin een open vaarverbinding met de plassen. Over het algemeen zijn de eenvoudige optrekjes van vroeger vervangen door imposante woningen met prachtige tuinen. We zien in het voorbijgaan riant tuinchalets, boothuizen en prachtige boten. Aan het eind van die luxe bereiken we de Noordeinderplas. Dit is een langgerekte plas die van Nieuwkoop tot het plaatsje Noorden loopt. Er komen zo af en toe wat veenbonken omhoog. →

“Planten hebben een strategie nodig om te overleven.”

Deze zijn niet altijd gemarkeerd, wat het varen hier spannender maakt. Als je de plas opvaart heb je aan bakboord in de hoek het overbekende etablissement Tijsterman. Dat wedijvert tegenwoordig qua bekendheid met De Watergeus in de andere hoek bij Noorden, vaak beschouwd als het mooiste terras van de Hollandse plassen. Vandaag zijn we echter op natuurtoer en laten we beide terrassen dus voor wat ze zijn. We steken de plas in de lengte over en proberen uit de buurt te blijven van de veenbonken. Onderweg naar de Kadewetering hebben we aan bakboordzijde de legakkers van Noorden. Door dit gebied loopt de

smalste en aantrekkelijkste fluisterroute. We nemen ons voor een keer een fluisterboot te huren en deze route dan alsnog te proberen.

De Haeck

Op de Kadewetering zoeken we een ligplaats. Tegen deze wetering aan ligt de Lusthof De Haeck. Dit kleine natuurgebied is in 1933 aangekocht door een particulier die wat paden liet aanleggen en zorgde voor de aanplant. In het moerasbos groeien vooral berken en elzen, en in het najaar staat het bekend als paddenstoelenparadijs. Het gebied is

tegenwoordig eigendom van en in beheer bij de Vereniging Natuurmonumenten. Je kunt er vrij in en het is erop ingericht om een korte wandeling te maken; daarom hebben we de boot aangelegd. Zonder Gerdien zouden we het ongetwijfeld als een gewoon natuurgebied hebben ervaren, maar nu loopt het een beetje anders. Gewapend met een vliedernet gaat ze vooruit en vangt libellen die ze uiterst behoedzaam bij de vleugels pakt. “Dit is een gewone oeverlibel, die zie je het meest,” en even later: “Dit is een vroege glazenmaker, die kom je ook wel vaker tegen.” En passant wijst Gerdien

Zonder Zwammerdam geen Amsterdam

In het midden van de 12de eeuw verzandde de Rijn bij wat nu Katwijk is. Daardoor kon de Rijn benedenstrooms het water niet meer kwijt, waarop hij overstroomde. Graaf Floris III maakte daar korte metten mee door de Rijn af te dammen bij Zwammerdam. De overstromingen verplaatsten zich daardoor naar de regio rond Utrecht. Ondanks smeebeden van de Utrechtse bisschoppen was Floris niet te vermurwen. De dam bleef tientallen jaren liggen en de Utrechters hielden natte voeten. Intussen was door weggeslagen veenmassa's het IJ een zeearm van de Zuiderzee geworden. Daardoor waren het Spaarne en de Amstel getijderivieren geworden. De bisschoppen boden Floris aan drie afvoeren te graven naar het Spaarne en de Amstel als Floris de dam bij Zwammerdam ophief: de Heimanswetering, de Oude Wetering en een verdwenen wetering. Door middel van spuisluizen bij de uitwatering van Spaarne en Amstel in het IJ kon dan het water bij eb worden geloosd. Floris ging akkoord. De agglomeratie die ontstond rond de spuisluis in de Amstel is nu onze hoofdstad.

ons op de ronde zonnedaauw, een inheems vleesetend plantje. “Planten hebben een strategie nodig om te overleven. Zonnedaauw groeit op voedselarme grond en voedt zich met levend materiaal. Een insect of mier of wat dan ook komt niet meer los van de kleverige tentakels en uit de afgestorven materie haalt het plantje zijn voedsel.” Nog verwonderd door het plantje zien we haar alweer in het blubberige water stappen om achtergelaten libellenhuidjes te zoeken. Desgevraagd vertelt ze: “Als je thuiskomt moet je natuurlijk wel even goed kijken of er een teek aan je lijf is blijven hangen. Dat gebeurt nogal eens,

ik heb dat natuurlijk al tientallen keren gehad.” Op weg terug naar onze boot krijgen we spontaan overal jeuk.

Grecht

Na ons uitstapje naar De Haeck maken we ons op om door de Slikkendammersluis te worden geschut. Vervolgens varen we via de Kollesloot naar de schutsluis Woerdense Verlaat. Deze sluis is ook het punt waar de Kromme Mijdrecht overgaat in de Grecht. De Wateralmanak noemt de Grecht “fraai landelijk vaarwater door een eenzaam landschap” en dat vinden we een rake

typering. In de eerste plaats genieten we van de bijzonderheden van De Haeck; het gehele gebied is ronduit prachtig. Gerdien denkt dat dit allemaal te maken heeft met de focus op natuurbehoud.

De pakweg 8 kilometer lange vaarweg glijdt ondertussen onverwacht snel onder ons door. Tevreden varen we na de Blokhuisbrug via de Oude Rijn weer terug naar de plaats waar we vanmorgen zijn vertrokken. ┘